

ZADRZEWIENIA

W PARKACH
KRAJOBRAZOWYCH
I OBSZARACH
CHRONIONEGO
KRAJOBRAZU

ZADRZEWIENIA

W PARKACH
KRAJOBRAZOWYCH
I OBSZARACH
CHRONIONEGO
KRAJOBRAZU

Wydawca:

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego
ul. Vetulaniego 1A, 31-227 Kraków
www.zpkwm.pl

Teksty:

Piotr Buglewicz, Maria Karolczyk, Patrycja Łabuz-Walczak,
Marek KroczeK, Mira Ostrogórska, Jakub Przysaś, Tadeusz Wiczorek

Ilustracje:

Szymon Jasiński

Opracowanie graficzne:

Jolanta Sternik

Korekta:

Klaudia Bień

Zdjęcia:

archiwum ZPKWM

Skład:

Skład liter | Grafika wydawnicza

Druk:

POLIGRAFIA NOT Piotr Wierzbiński

Copyright by:

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego

ISBN 978-83-631 13-66-7

Egzemplarz bezpłatny

Wydrukowano na papierze z certyfikatem FSC® – znak odpowiedzialnej
gospodarki leśnej oraz certyfikatem PEFC™

Kraków 2020

Wstęp

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego przedstawia Państwu informator będący próbą odpowiedzi na wiele pytań i wątpliwości dotyczących kwestii ochrony zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych. Jednostki administracji odpowiedzialne za ich ochronę często stają przed różnymi pytaniami, np. czy określone drzewo jest częścią danego typu zadrzewienia oraz czy w świetle przepisów obowiązujących na terenie parku krajobrazowego (PK) lub obszaru chronionego krajobrazu (OCHK) można wydać zgodę na jego usunięcie. Poniższe informacje mają na celu ułatwienie podjęcia takiej decyzji, a także wskazanie właścicielom i posiadaczom gruntów korzyści płynących z ochrony zadrzewień.

I. Definicje

W celu sprawniejszego poruszania się po niniejszej broszurze poniżej przedstawione zostaną definicje istotne dla bardziej szczegółowego zrozumienia tematu zadrzewień. Opracowano je na podstawie ustawy o ochronie przyrody oraz ustawy o lasach.

1. Definicje ustawowe

Drzewo – wieloletnia roślina o zdrewniałym jednym pędzie głównym (pniu) albo zdrewniałych kilku pędach głównych i gałęziach tworzących koronę w jakimkolwiek okresie podczas rozwoju rośliny.

Gatunek – zarówno gatunek w znaczeniu biologicznym, jak i każda niższa od gatunku biologicznego jednostka systematyczna, populacja, a także mieszańce tego gatunku w pierwszym lub drugim pokoleniu, z wyjątkiem form, ras i odmian udomowionych, hodowlanych lub uprawnych.

Korytarz ekologiczny – obszar umożliwiający migrację roślin, zwierząt lub grzybów.

Krajobraz kulturowy – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

Krzew – wieloletnia roślina rozgałęzająca się na wiele równorzędnych zdrewniałych pędów, nietworząca pnia ani korony, niebędąca pnączem.

Las – w rozumieniu ustawy o lasach jest to grunt:

- 1) o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, pokryty roślinnością leśną (uprawami leśnymi) – drzewami i krzewami oraz runem leśnym – lub przejściowo jej pozbawiony:
 - a. przeznaczony do produkcji leśnej, lub
 - b. stanowiący rezerwat przyrody lub wchodzący w skład parku narodowego, albo
 - c. wpisany do rejestru zabytków;
- 2) związany z gospodarką leśną, zajęty pod wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej: budynki i budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi, szkółki leśne, miejsca składowania drewna, a także wykorzystywany na parkingi leśne i urządzenia turystyczne.

Ryc. 1. Las

Ryc. 2. Zadrzewienie śródpolne

Ochrona krajobrazowa – zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu.

Ostoja – miejsce o warunkach sprzyjających egzystencji roślin, zwierząt lub grzybów zagrożonych wyginięciem lub rzadkich gatunków.

Plantacja – uprawa drzew lub krzewów o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, założona w celu produkcyjnym.

Roślina, zwierzę lub grzyb dziko występujący – roślina, zwierzę lub grzyb:

- a. nie pochodzące z uprawy lub hodowli,
- b. wprowadzone do środowiska przyrodniczego w celu odbudowy lub zasilenia populacji.

Siedlisko roślin, siedlisko zwierząt lub siedlisko grzybów – obszar występowania roślin, zwierząt lub grzybów w ciągu całego życia lub dowolnym stadium ich rozwoju.

Tereny zieleni – tereny urządzone wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, pełniące funkcje publiczne, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe, cmentarze, zieleń towarzysząca drogom na terenie zabudowy, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom, dworcom kolejowym oraz obiektom przemysłowym.

Uszkodzenie drzewa – usunięcie gałęzi w wymiarze przekraczającym 30% korony, która rozwinęła się w całym okresie rozwoju drzewa, w celu innym niż: usunięcie gałęzi obumarłych lub nadłamanych, utrzymywanie uformowanego kształtu korony drzewa, wykonanie specjalistycznego zabiegu w celu przywróceniu statyki drzewa.

Wywrot – drzewo lub krzew wyrwione w wyniku działania czynników naturalnych, wypadku lub katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, lub katastrofy budowlanej.

Ryc. 3. Wywrot

Zadrzewienie – pojedyncze drzewa, krzewy albo ich skupiska niebędące lasem w rozumieniu Ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach lub plantacją, wraz z terenem, na którym występują, i pozostałymi składnikami szaty roślinnej tego terenu.

Złom – drzewo, którego pień uległ złamaniu, lub krzew, którego pędy uległy złamaniu w wyniku działania czynników naturalnych, wypadku lub katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, lub katastrofy budowlanej.

Ryc. 4. Złom

Zniszczenie drzewa – usunięcie gałęzi w wymiarze przekraczającym 50% korony, która rozwinęła się w całym okresie rozwoju drzewa, w celu innym niż: usunięcie gałęzi obumartych lub nadłamanych, utrzymywanie uformowanego kształtu korony drzewa, wykonanie specjalistycznego zabiegu w celu przywróceniu statyki drzewa.

Żywotność drzewa lub krzewu – prawidłowy przebieg ogółu procesów życiowych drzewa lub krzewu.

2. Definicje pozaustawowe

Aleja – dwa równoległe do siebie szpalery drzew, krzewów.

Grupa – dające się wyróżnić w krajobrazie skupisko drzew i/lub krzewów o powierzchni do 0,02 ha, pełniące funkcje ozdobne lub biocenotyczne.

Kępa – skupisko drzew i/lub krzewów o powierzchni od 0,02 ha do 0,1 ha, powstałe zazwyczaj na terenach nieużytkowanych rolniczo.

Ryc. 5. Aleja

Ryc. 6. Grupa

Ryc. 7. Kepta

Ryc. 8. Miedza

Likwidacja zadrzewienia – całkowite usunięcie drzew i krzewów z danego obszaru.

Miedza – pas niezaoranego terenu pomiędzy dwoma polami, często wyznaczający granicę pomiędzy polami należącymi do różnych właścicieli.

Niszczenie zadrzewienia – zmniejszenie liczby drzew i/lub krzewów stanowiących zadrzewienie, znacząco obniżające jego funkcje przyrodnicze i krajobrazowe (usunięcie choćby pojedynczego drzewa czy krzewu z zadrzewienia uwarunkowane jest dopuszczeniem takich zabiegów w ustawie o ochronie przyrody lub uchwale/rozporządzeniu w sprawie parku krajobrazowego lub obszaru chronionego krajobrazu), a także niewłaściwie przeprowadzone zabiegi pielęgnacyjne prowadzące do obumarcia drzew i krzewów.

Ryc. 9. Obudowa biologiczna wzdłuż rzeki

Ryc. 10. Pas

Obudowa biologiczna – pasy zadrzewień i zakrzewień występujące wzdłuż cieków i zbiorników wodnych, mające na celu m.in. ograniczenie spływu substancji biogennych z pól uprawnych i zwiększenie różnorodności biologicznej.

Pas – drzewa i krzewy w formie liniowej: dwurzędowe, wielorzędowe lub bez wyraźnego podziału na rzędy, pełniące funkcje techniczne (np. ochrona przed wiatrem, retencja, oznaczenie granic), ozdobne lub biocenotyczne, powstałe wskutek naturalnej sukcesji lub nasadzeń.

Remiza – niewielki powierzchniowo teren zazwyczaj w otoczeniu pól i łąk, porośnięty drzewami, krzewami i inną roślinnością, zapewniający zwierzętom dziko żyjącym korzystne warunki żerowe i stanowiący dzienną ostoję dla niewielkich zwierząt.

Ryc. 11. Remiza

Ryc. 12. Soliter

Różnorodność biologiczna (bioróżnorodność) – zróżnicowanie życia na wszelkich poziomach jego organizacji. Obejmuje zróżnicowanie genów w obrębie gatunku, gatunków oraz ekosystemów.

Soliter – pojedyncze, dające się wyróżnić w krajobrazie drzewo lub krzew, pełniące funkcje: techniczne (np. w granicy lub towarzyszące jakiemuś obiektowi), ozdobne lub biocenotyczne.

Szpaler – drzewa lub krzewy rosnące w pojedynczej linii (rzędzie), pełniące funkcje: techniczne (np. ochrona przed wiatrem, retencja, oznaczenie granic, nasadzenia na międzach), ozdobne lub biocenotyczne, powstałe zazwyczaj poprzez nasadzenia.

Ryc. 13. Szpaler

3. Rodzaje zadrzewień

- 1) **Zadrzewienia śródpolne** – pojedyncze drzewa i krzewy oraz ich skupiska, niebędące lasem w rozumieniu ustawy o lasach, wraz z zajmowanym terenem oraz pozostałymi składnikami szaty roślinnej, które znajdują się wśród pól utrzymywanych pod produkcję rolną lub inne działania związane z gospodarką rolną (np. pastwiska, ugory itp.), pełniące funkcje przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe (Hejmanowski i in., 1964).

Ryc. 14. Przykład dobrze zachowanego zadrzewienia śródpolnego

Czym jeszcze należy się kierować przy ustalaniu, czy dane zadrzewienie jest zadrzewieniem śródpolnym?

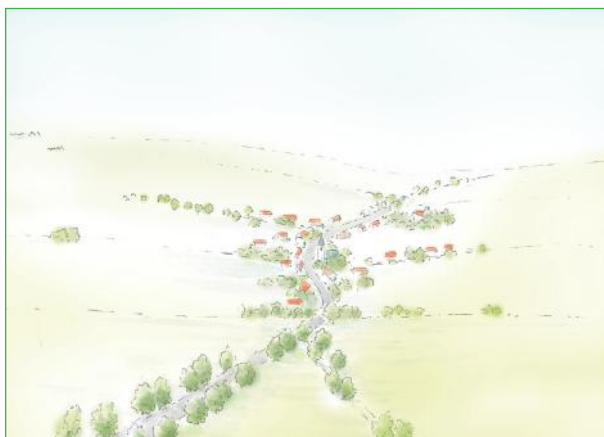
- Należy wziąć pod uwagę stan faktyczny, który nie zawsze ma odzwierciedlenie w ewidencji gruntów.
 - Należy uznać, że zadrzewienie mogło powstać zarówno poprzez celowe nasadzenia, jak i w sposób naturalny (samosiew).
 - Za granicę zadrzewienia należy przyjąć linię wyznaczoną przez obrys pionowego rzutu korony najdalej wysuniętych drzew lub krzewów.
- 2) **Zadrzewienia przydrożne** – pojedyncze drzewa albo krzewy, szpaler, aleja lub pas drzew i/lub krzewów znajdujących się w bliskiej odległości od drogi, a jednocześnie niebędących lasem w rozumieniu ustawy o lasach. Zadrzewienia są powiązane ze szlakiem komunikacyjnym, pełniąc funkcje np. wiatrochronne, ograniczające zanieczyszczenia i inne (Hejmanowski i in., 1964; Szczotka, 1973).

Ryc. 15. Granica zadrzewienia śródpolnego

Czym jeszcze należy się kierować przy ustalaniu, czy dane zadrzewienie jest zadrzewieniem przydrożnym?

- Są to drzewa i krzewy rosnące zarówno przy drogach publicznych, jak i drogach dojazdowych do pól i posesji, ciągach rowerowych itp. Istotny jest tutaj stan faktyczny, tzn. to, czy zadrzewienie jest powiązane z danym ciągiem komunikacyjnym.
- Należy uznać, że zadrzewienie mogło powstać zarówno poprzez celowe nasadzenia, jak i w sposób naturalny (samosiew).
- Drzewa rosnące w wyznaczonym pasie drogowym należy zawsze traktować jako zadrzewienie przydrożne.
- Są to również dające się wyróżnić: szpalery, aleje lub pasy funkcjonalnie związane z drogą – nawet jeżeli wykraczają poza pas drogowy lub gdy droga nie ma wyznaczonego pasa drogowego.

Ryc. 16. Przykład dobrze zachowanego zadrzewienia przydrożnego

3) Zadrzewienia nadwodne – pojedyncze drzewa, krzewy albo ich skupiska (pasy, kępy) znajdujące się przy ciekach i zbiornikach wodnych, niebędące lasem w rozumieniu ustawy o lasach, stanowiące obudowę biologiczną cieków lub zbiorników wodnych.

Ryc. 17. Przykład dobrze zachowanego zadrzewienia nadwodnego

Ryc. 18. Zadrzewienie wzdłuż rzeki nizinnej

Szerokość strefy zadrzewienia nadwodnego zależy od wielu czynników, np. od ukształtowania terenu (ryc. 18 i ryc. 19), wielkości cieku czy zbiornika wodnego (w przypadku dużych rzek, np. Wisły, czy zbiorników strefa zadrzewień nadwodnych będzie odpowiednio szersza, sięgająca nawet kilkudziesięciu czy kilkuset metrów; w przypadku małych potoków może to być pojedynczy rząd drzew i/lub krzewów).

Ryc. 19. Zadrzewienie wzdłuż rzeki górskiej

Czym jeszcze należy się kierować przy ustalaniu, czy dane zadrzewienie jest zadrzewieniem nadwodnym?

- Drzewa i krzewy stanowią obudowę biologiczną cieków, zbiorników wodnych.
- Należy uznać, że zadrzewienie mogło powstać zarówno poprzez celowe nasadzenia, jak i w sposób naturalny (samosiew).
- Skład gatunkowy drzew i krzewów jest charakterystyczny dla zbiorowisk nadwodnych (np. olsza, topola, wierzba, jesion, wiąz).
- Należy przyjąć, że strefa uznawana za zadrzewienie nadwodne tożsama jest ze strefą „zakazu zabudowy”¹(w przypadku PK i OCHK, dla których wprowadzono zakaz zabudowy w określonych strefach od rzek w uchwale sejmiku województwa).
- W przypadku gdy nie ma wyznaczonej strefy „zakazu zabudowy”, przyjmuje się szerokość zadrzewienia nadwodnego minimum 10 m od linii brzegu cieku lub zbiornika wodnego.

Rozróżniamy jeszcze **zadrzewienia przyzagrodowe i przyzakładowe**, które nie są objęte tym opracowaniem.

¹ Zgodnie z art. 17 ust. 1 pkt 7 oraz art. 24 ust. 1 pkt 8 Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody: „[zakaz] budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości [...] m od: a) linii brzegów rzek, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych, b) zasięgu lustra wody w sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących przy normalnym poziomie piętrzenia określonym w pozwoleniu wodnoprawnym, o którym mowa w art. 389 pkt 1 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne [...]”.

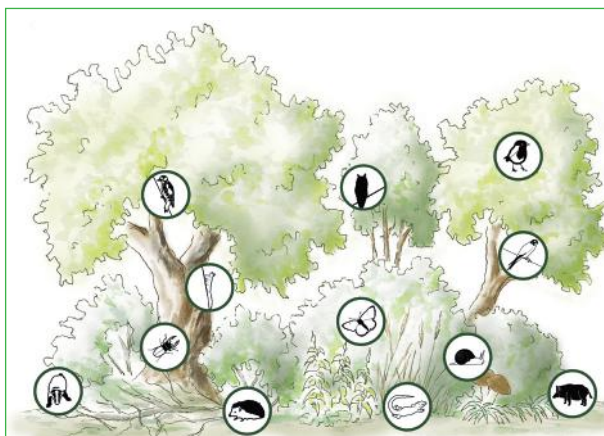

II. Funkcje zadrzewień

W niniejszym rozdziale przybliżone zostaną funkcje zadrzewień, ich rola w przyrodzie oraz wpływ na gospodarkę człowieka. Zadrzewienia śródpolne, przydrożne i nadwodne spełniają wielorakie funkcje, niektóre z nich są wspólne, a inne charakterystyczne dla danego rodzaju.

1. Funkcje wspólne dla wszystkich rodzajów zadrzewień:

- **biocenotyczna** – stanowią miejsca życia oraz schronienia dla roślin, zwierząt i grzybów. Wpływają korzystnie na migrację zwierząt pomiędzy kompleksami leśnymi, zwiększając różnorodność biologiczną otaczających terenów. W zadrzewieniach mają swoje miejsce rozrodu m.in. owady i ptaki odżywiające się szkodnikami upraw rolnych. Ponadto pasy drzew, głównie przydrożnych i nadwodnych, spełniają niezwykle ważną funkcję komunikacyjną dla nietoperzy, a także są miejscem ich dziennych schronień. Stare dziuplaste drzewa są doskonałym siedliskiem dla chronionego owada – pachnicy dębowej;

Ryc. 20. Funkcja biocenotyczna

- **użytkowa** – dostarczają surowca (drewna);
- **krajobrazowa, estetyczna, ozdobna** – podnoszą walory krajobrazowe terenów, na których się znajdują;
- **rekreacyjna, kulturowa, edukacyjna** – są miejscem odpoczynku, zabawy i nauki.

Ponadto wszystkie rodzaje zadrzewień:

- są bazą pokarmową dla zwierząt i ludzi;
- tworzą korytarze ekologiczne.

Ryc. 21. Funkcja rekreacyjna

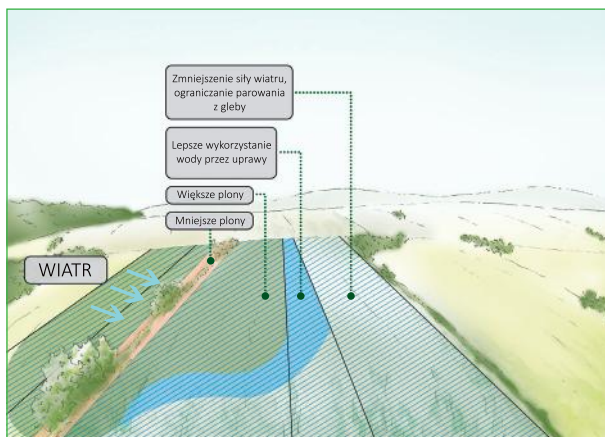
Ryc. 22. Funkcja kulturowa

Ryc. 23. Funkcja korytarza ekologicznego

2. Szczególne funkcje zadrzewień śródpolnych:

- **ochronna** – zadrzewienia zatrzymują wodę – wiosną osuszają nieco grunt, co wpływa na ocieplanie gleby, a zatem na wcześniejsze dojrzewanie upraw. Co prawda możliwy jest niewielki spadek wydajności upraw wzdłuż zadrzewienia, ale jeśli jest ono osłoną przeciwwietrzną, to spadek ten zostaje zrekomensowany z nadwyżką na pozostałej powierzchni pola chronionego przed wiatrem. Ważną funkcję ochronną spełniają też same korzenie, które są naturalnym filtrem ograniczającym spływ nawozów z pól do wód gruntowych i powierzchniowych;

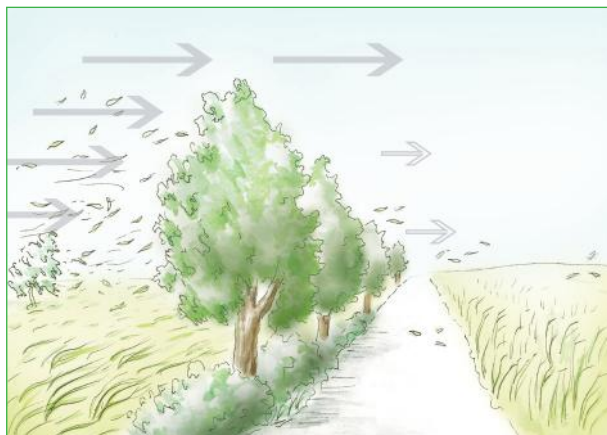

Ryc. 24. Funkcja ochronna – zwiększenie plonów

- **osłaniająca** – zapewniają cień oraz osłonę przed wiatrem dla zwierząt gospodarskich.

3. Szczególne funkcje zadrzewień przydrożnych:

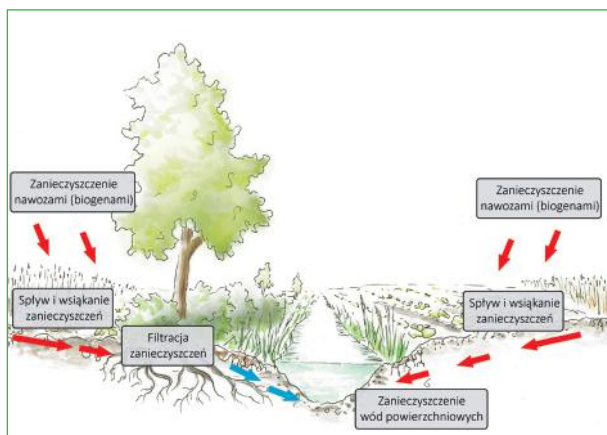
- **zwiększająca bezpieczeństwo komunikacyjne** – zmniejszają siłę wiatru, chronią przed zawiewaniem deszczu i śniegu, chronią przed oślepieniem, zacieniają, latem obniżają temperaturę itd. (Tyszko-Chmielowiec, 2012);
- **ochronna** – chronią wody gruntowe oraz pola uprawne przed zanieczyszczeniami komunikacyjnymi (m.in. pyłem zawieszonym, wielopierścieniowymi węglowodorami aromatycznymi) i substancjami biogennymi, chronią przed hałasem;
- **przeciwerozyjna** – zabezpieczają glebę przed erozyjną działalnością czynników atmosferycznych (np. przed osuwaniem mas ziemnych), retencjonują wodę.

Ryc. 25. Funkcja ochronna – zmniejszenie siły wiatru

3. Szczególna funkcja zadrzewień nadwodnych:

- **ochronna przed zanieczyszczeniami** – chronią przed sptywem biogenów z pól uprawnych, ograniczając nadmierną eutrofizację wód powierzchniowych (Kujawa i in., 2018).

Ryc. 26. Funkcja ochronna – ochrona przed zanieczyszczeniami

III. Zasady kształtowania zadrzewień w parkach krajobrazowych i obszarach chronionego krajobrazu

Zabiegi pielęgnacyjne mają różny charakter i różnią się w zależności od typu, formy i charakteru zadrzewienia. Są to głównie zabiegi skierowane na kształtowanie formy drzew i krzewów w zadrzewieniach poprzez podkrzesywanie drzew, formowanie korony drzew, pielęgnowanie krzewów i żywopłotów oraz prowadzenie cięć pielęgnacyjnych w zadrzewieniach. Zadrzewienia są odnawialnym elementem przyrody, wobec czego mogą być dopuszczalne cięcia pielęgnacyjne polegające na usunięciu pojedynczego drzewa/krzewu lub nawet grupy drzew i krzewów, jeżeli nie naruszy to funkcji danego zadrzewienia oraz będzie zgodne z odpowiednimi przepisami zawartymi w ustawie o ochronie przyrody oraz w rozporządzeniach/uchwałach w sprawie poszczególnych parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Cięcia pielęgnacyjne polegające na usunięciu części drzew i krzewów w zadrzewieniu będą miały różne cele, m.in. polepszenie jakości zadrzewienia poprzez poprawę jego stanu sanitarnego oraz odmłodzenie zadrzewienia.

1. Przykłady niewłaściwych zabiegów pielęgnacyjnych wykonywanych na drzewach

Całkowita redukcja korony (ogłowienie) – pozostawienie samego pnia. Brak możliwości odbudowy korony (części zielonej). Konsekwencją jest najczęściej obumarcie drzewa w ciągu kilku najbliższych lat.

Fot. 1. Całkowita redukcja korony

Pielęgnacja „na ostrewkę” – usunięcie wierzchołka i skrócenie konarów bocznych powoduje całkowite obumarcie drzewa. Nawet jeśli w pierwszym roku po wykonaniu prac pojawiają się młode igły, to w następnych latach obumierają.

Fot. 2. Pielęgnacja „na ostrewkę”

Podkrzesywanie – zabieg, który często wykonywany jest nieprawidłowo i prowadzi do podniesienia środka ciężkości, a tym samym do zachwiania statyki drzewa. Cięcia te są szczególnie szkodliwe dla gatunków drzew iglastych i często prowadzą do ich obumarcia.

Fot. 3. Podkrzesywanie

Redukcja korony u gatunków iglastych – zabieg niedopuszczalny. Gatunki iglaste nie mają praktycznie możliwości, aby taki ubytek zregenerować. Zadrzewienie należy uznać za zniszczone.

Fot. 4. Redukcja korony u gatunków iglastych

Zniszczenie drzewa – w trakcie prac usunięto powyżej 50% korony (wszystkie gałęzie), pozostawiając konary – brak możliwości odbudowy korony. Konsekwencją jest zamieranie drzewa.

Fot. 5. Usunięcie powyżej 50% korony drzewa

2. Zasady kształtowania zadrzewień – dobre praktyki

- 1) Wytyczne dotyczące gospodarowania w obrębie zadrzewienia śródpolnego:
 - zakaz usuwania soliterów – poza wyjątkami wymienionymi w ustawie o ochronie przyrody oraz w uchwałach/rozporządzeniach w sprawie poszczególnych PK i OCHK;
 - pielęgnacja zadrzewienia – musi być adekwatna do gatunku (inaczej traktujemy dąb, inaczej wierzbę) zgodnie ze sztuką opisaną w literaturze (np. Zbigniew Chachulski, *Chirurgia i pielęgnacja drzew*, Józefów–Michalin 2000);
 - gospodarowanie w zadrzewieniu – mając na uwadze istniejące odstępstwa, dopuszcza się wycinanie drzew w zadrzewieniach śródpolnych dla zaspokojenia potrzeb materialnych właściciela nieruchomości, przy czym wycinanie drzew nie może prowadzić do zniszczenia lub likwidacji zadrzewienia;
 - niepomniejszanie powierzchni remizy (dozwolona wycinka pojedynczych drzew lub krzewów w obrębie danej remizy, o ile zabiegi te są dopuszczone w aktach prawnych);
 - istnieje możliwość przywrócenia nieużytków do gospodarki rolnej, pastwiskowej lub łąkowej pod warunkiem zachowania zadrzewień na miedzach, remizach.

- 2) Wytyczne dotyczące gospodarowania w obrębie zadrzewienia przydrożnego:
 - zakaz usuwania soliterów – poza wyjątkami wymienionymi w ustawie o ochronie przyrody oraz w uchwałach/rozporządzeniach w sprawie poszczególnych PK i OCHK;
 - pielęgnacja zadrzewienia – musi być adekwatna do gatunku (inaczej traktujemy dąb, inaczej wierzbę) zgodnie ze sztuką opisaną w literaturze (np. Zbigniew Chachulski, *Chirurgia i pielęgnacja drzew*, Józefów–Michalin 2000);
 - gospodarowanie w zadrzewieniu – mając na uwadze istniejące odstępstwa, dopuszcza się wycinanie drzew w zadrzewieniach przydrożnych dla zaspokojenia potrzeb materialnych właściciela nieruchomości, przy czym wycinanie drzew nie może prowadzić do zniszczenia lub likwidacji zadrzewienia;
 - zabiegi prowadzone w odniesieniu do zieleni przydrożnej powinny uwzględniać parametry drogi oraz funkcje pełnione w strukturze powiązań komunikacyjnych, z których wynika aktualne i przyszłe obciążenie ruchem;
 - zarządcy drogi dokonują wycinki drzew:
 - zagrażających bezpieczeństwu ruchu na drodze,
 - uniemożliwiających modernizację drogi i obiektów mostowych,
 - obumarłych lub znajdujących się w stanie prowadzącym do ich uschnięcia;
 - drogi o znaczeniu lokalnym mające wysoką wartość turystyczno-krajobrazową m.in. ze względu na występujące w jej pobliżu zadrzewienia powinny mieć nałożone ograniczenia dla ruchu z przygotowaniem tras alternatyw-

nych oraz inne – w szczególności dotyczące prędkości dopuszczalnej (Bieroński, 2005).

3) Wytyczne dotyczące gospodarowania w obrębie zadrzewienia nadwodnego:

- zakaz usuwania soliterów – poza wyjątkami wymienionymi w ustawie o ochronie przyrody oraz w uchwałach/rozporządzeniach w sprawie poszczególnych PK i OCHK;
- gospodarowanie w zadrzewieniu – mając na uwadze istniejące odstępstwa, dopuszcza się wycinanie części drzew w zadrzewieniach nadwodnych dla zaspokojenia potrzeb materialnych właściciela nieruchomości, przy czym wycinanie drzew nie może prowadzić do zniszczenia lub likwidacji zadrzewienia;
- pielęgnacja zadrzewienia – musi być adekwatna do gatunku (inaczej traktujemy dąb, inaczej wierzbę) zgodnie ze sztuką opisaną w literaturze (np. Zbigniew Chachulski, *Chirurgia i pielęgnacja drzew*, Józefów–Michalin 2000).

IV. Prawne aspekty usuwania zadrzewień

1. Co mówią przepisy

W polskim prawodawstwie zasady dotyczące usuwania drzew i krzewów zawarte są przede wszystkim w rozdziale IV *Ochrona terenów zieleni i zadrzewień* Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody. Rozdział ten określa, kto może usunąć drzewo lub krzew, na czyj wniosek i pod jakimi warunkami oraz kto wydaje zezwolenie lub analizuje zgłoszenie zamiaru ich usunięcia.

Drzewo lub krzew podlega szczególnej ochronie przed usunięciem:

- jeśli drzewo lub krzew jest siedliskiem chronionych gatunków zwierząt, roślin lub grzybów, to konieczne jest uzyskanie odrębnego zezwolenia od właściwego regionalnego dyrektora ochrony środowiska np. na zniszczenie porostów chronionych, które rosną na drzewie, usuwanie gniazd, budek czy płoszenie ptaków w miejscach ich rozrodu lub wychowu młodych w okresie lęgowym (okres lęgowy dla większości ptaków trwa przeważnie od 1 marca do 15 października);
- jeśli drzewo jest pomnikiem przyrody;
- jeśli drzewo nie jest pomnikiem przyrody, ale spełnia wymogi ujęte w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie kryteriów uznawania tworów przyrody żywej i nieożywionej za pomniki przyrody (Dz.U. z 2017 r. poz. 2300);
- jeśli drzewo lub krzew rośnie na nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków;
- jeśli drzewo lub krzew rośnie na terenie przeznaczonym w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego na zieleń lub chronionym innymi zapisami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Jeżeli drzewa lub krzewy znajdują się na terenie parku krajobrazowego lub obszaru chronionego krajobrazu, należy zwrócić na nie szczególną uwagę. Oprócz ogólnych zasad związanych z wycinaniem drzew i krzewów, obowiązujących na terenie całego kraju (opisane powyżej), ustawodawca przewidział ich dodatkową ochronę:

- art. 83f ust. 14 pkt 1 lit. c wprowadza możliwość wniesienia przez organ sprzeciwu do zgłoszenia zamiaru usunięcia drzewa w przypadku, gdy znajduje się ono na terenie: parku narodowego, rezerwatu przyrody, parku krajobrazowego, obszaru chronionego krajobrazu, obszaru Natura 2000 (ma to zastosowanie tylko w przypadku usuwania drzew z nieruchomości stanowiących własność osób fizycznych, kiedy drzewa usuwane są na cele niezwiązane z prowadzeniem działalności gospodarczej);

- art. 17 ust. 1 pkt 3 oraz art. 24 ust. 1 pkt 3 pozwala sejmikowi województwa wprowadzić na całości lub części poszczególnych PK lub OCHK zakaz:

„likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych”.

Na terenie wszystkich parków krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu położonych w Województwie Małopolskim obowiązuje zakaz „likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych...” i zawarty jest on w uchwałach i rozporządzeniach w sprawie poszczególnych PK i OCHK będących aktem prawa miejscowego (aktualne akty prawne znajdują się na stronie BIP ZPKWM oraz w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego). Zakaz ten wprowadzono w celu ochrony tych cennych typów zadrzewień i musi być on uwzględniony przy wydawaniu zezwolenia na wycinkę lub podczas analizy zgłoszenia zamiaru usunięcia drzewa lub krzewu. Co więcej, zakaz ten obowiązuje niezależnie od tego, czy w danym przypadku wymagane jest uzyskanie zezwolenia lub dokonanie zgłoszenia zamiaru usunięcia drzewa lub krzewu.

Od tego zakazu ustawa o ochronie przyrody przewiduje odstępstwa (obowiązują one zawsze na mocy ustawy i nie są wymienione w uchwałach i rozporządzeniach w sprawie PK i OCHK):

- na terenie parku krajobrazowego zakaz ten nie obowiązuje w przypadku:
 - wykonywania zadań wynikających z planu ochrony, zadań ochronnych lub planu zadań ochronnych;
 - wykonywania zadań na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa państwa;
 - prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
 - realizacji inwestycji celu publicznego w rozumieniu art. 2 pkt 5 Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, zwanej dalej „inwestycją celu publicznego”.
- na terenie obszaru chronionego krajobrazu zakaz ten nie obowiązuje w przypadku:
 - wykonywania zadań wynikających z planu ochrony, zadań ochronnych lub planu zadań ochronnych;
 - wykonywania zadań na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa państwa;
 - prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
 - realizacji inwestycji celu publicznego.

Sejmik województwa może wprowadzić w uchwałach w sprawie PK i OCHK dodatkowe odstępstwa. Na terenie Województwa Małopolskiego takie odstępstwa są wprowadzone, jednak dla poszczególnych obszarów mogą się one różnić. Każdorazowo należy sprawdzić aktualny akt prawny dla danego PK lub OCHK (BIP ZPKWM).

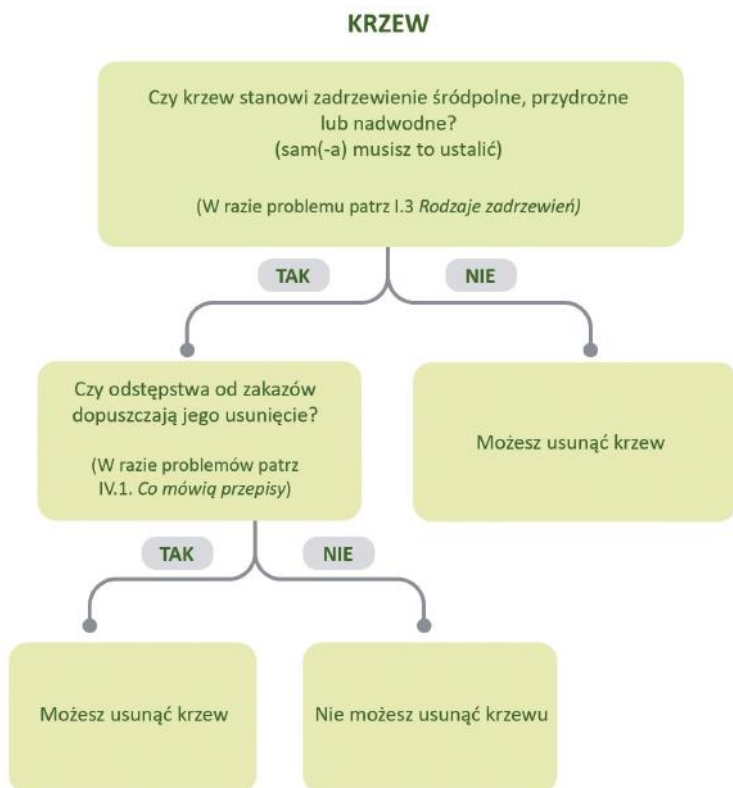
W przypadku planowanej wycinki drzew czy krzewów pojawia się pytanie: czy dane zadrzewienie ma charakter śródpolny, nadwodny czy przydrożny i czy w konsekwencji tego podlega zakazowi likwidowania zadrzewień? Kolejne istotne pytanie dotyczy tego, kto stwierdza, czy dane zadrzewienie jest śródpolne, nadwodne czy przydrożne. Ustawa o ochronie przyrody nie podaje definicji zadrzewienia śródpolnego, nadwodnego czy przydrożnego, a jedynie definicję zadrzewienia. Dlatego też to na organie odpowiedzialnym za wydanie zezwolenia lub analizie zgłoszenia spoczywa obowiązek rozstrzygnięcia, jaki charakter ma dane zadrzewienie i czy podlega ochronie. W przypadku gdy nie jest wymagane zezwolenie ani zgłoszenie zamiaru usunięcia drzew czy krzewów, o ich charakterze rozstrzyga posiadacz gruntu (Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, 2017).

Wytyczne pomocne w określeniu, kiedy mamy do czynienia z poszczególnymi typami zadrzewień, zawarte są w rozdziale I niniejszej broszury (podrozdział 3. Rodzaje zadrzewień).

2. Sposób postępowania w przypadku zamiaru usunięcia drzewa lub krzewu

- 1) **Jesteś właścicielem (osobą fizyczną)** nieruchomości położonej na terenie parku krajobrazowego lub obszaru chronionego krajobrazu i chcesz usunąć drzewo lub krzew na cele niezwiązane z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Uwaga! W przypadku kiedy drzewo lub krzew rośnie na terenie wpisanym do rejestru zabytków, może istnieć konieczność uzyskania oddzielnego pozwolenia – skontaktuj się z właściwym terytorialnie urzędem ochrony zabytków.

DRZEWO

Czy obwód drzewa mierzonego na wysokości 5 cm nad ziemią przekracza:
a. 80 cm dla topoli, wierzb, klonu jesionolistnego oraz klonu srebrzystego;
b. 65 cm dla kasztanowca zwyczajnego, robinii akacjowej oraz platanu klonolistnego;
c. 50 cm dla pozostałych gatunków drzew?

TAK

NIE

Musisz zgłosić zamiar usunięcia drzewa do gminy lub wojewódzkiego konserwatora zabytków (jeśli drzewo rośnie na nieruchomości lub jej części, która jest wpisana do rejestru zabytków). W ciągu 3 tygodni od zgłoszenia zamiaru usunięcia drzewa musi zostać przeprowadzona wizja terenowa przez pracownika urzędu.

W tym przypadku to pracownik urzędu ustala, czy drzewo stanowi zagrożenie śródpolne, przydrożne lub nadwodne, a w przypadku stwierdzenia, że tak, musi ustalić, czy w danym przypadku usunięcie drzewa będzie złamaniem zakazu.

Jeśli w ciągu 14 dni nie otrzymasz decyzji administracyjnej o sprzeciwie co do zamiaru usunięcia drzewa, to masz 6 miesięcy na jego usunięcie. Po tym terminie musisz dokonać kolejnego zgłoszenia.

Nie musisz zgłaszać zamiaru usunięcia drzewa do gminy. W przypadku jeśli drzewo rośnie na nieruchomości lub jej części, która jest wpisana do rejestru zabytków – upewnij się w urzędzie ochrony zabytków.

CO DALEJ?

Czy drzewo stanowi zagrożenie śródpolne, przydrożne lub nadwodne?

(W razie problemu patrz 1.3. *Rodzaje zagrożeń*)

TAK

NIE

Czy odstępstwa od zakazów dopuszczają jego usunięcie? (sam(-a) musisz to ustalić)

(W razie problemów patrz IV.1. *Co mówią przepisy*)

Możesz usunąć drzewo

TAK

NIE

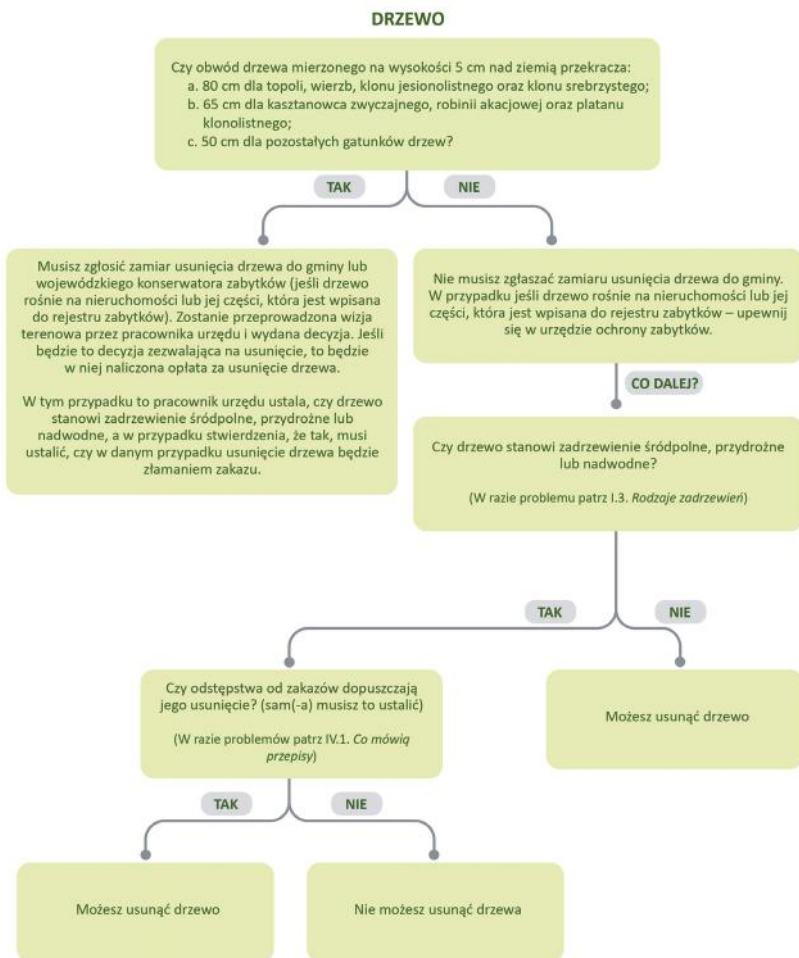
Możesz usunąć drzewo

Nie możesz usunąć drzewa

- 2) **Jesteś właścicielem (osobą fizyczną)** nieruchomości położonej na terenie parku krajobrazowego lub obszaru chronionego krajobrazu i chcesz usunąć drzewo na cele związane z prowadzeniem działalności gospodarczej.

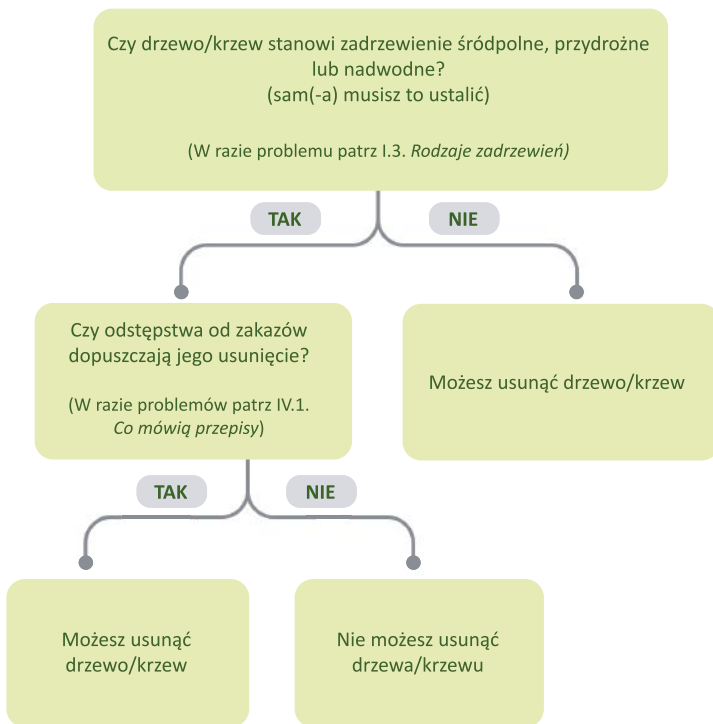
Uwaga! W przypadku kiedy drzewo rośnie na terenie wpisanym do rejestru zabytków, może istnieć konieczność uzyskania oddzielnego pozwolenia – skontaktuj się z właściwym terytorialnie urzędem ochrony zabytków.

- 3) **Jesteś właścicielem (osobą fizyczną)** nieruchomości położonej na terenie parku krajobrazowego lub obszaru chronionego krajobrazu i chcesz usunąć drzewo lub krzew w celu przywrócenia gruntów nieużytkowanych do użytkowania rolniczego.

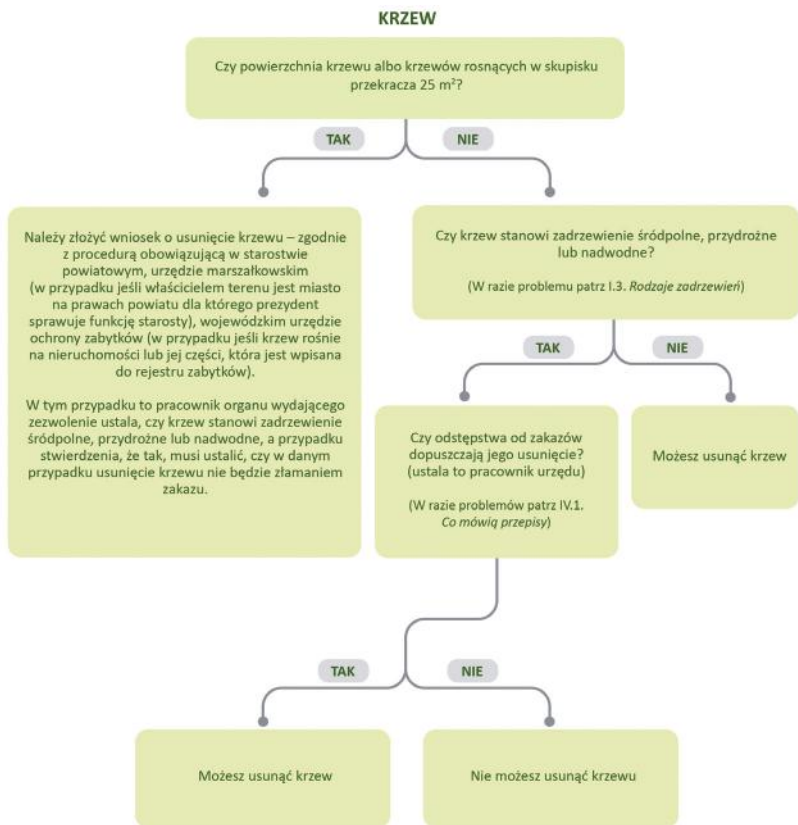
Uwaga! W przypadku kiedy drzewo lub krzew rośnie na terenie wpisanym do rejestru zabytków, może istnieć konieczność uzyskania oddzielnego pozwolenia – skontaktuj się z właściwym terytorialnie urzędem ochrony zabytków.

DRZEWO/KRZEW

- 4) Sposób postępowania w przypadku zamiaru usunięcia drzewa lub krzewu na nieruchomości położonej na terenie parku krajobrazowego lub obszaru chronionego krajobrazu i stanowiącej własność gminy.

Uwaga! W przypadku kiedy drzewo lub krzew rośnie na terenie wpisanym do rejestru zabytków, może istnieć konieczność uzyskania oddzielnego pozwolenia – skontaktuj się z właściwym terytorialnie urzędem ochrony zabytków.

DRZEWO

Czy obwód drzewa mierzonego na wysokości 5 cm nad ziemią przekracza:
a. 80 cm dla topoli, wierzb, klonu jesionolistnego oraz klonu srebrzystego;
b. 65 cm dla kasztanowca zwyczajnego, robinii akacjowej oraz platanu klonolistnego;
c. 50 cm dla pozostałych gatunków drzew?

TAK

NIE

Należy złożyć wniosek o usunięcie drzewa – zgodnie z procedurą obowiązującą w starostwie powiatowym, urzędzie marszałkowskim (w przypadku jeśli właścicielem terenu jest miasto na prawach powiatu dla którego prezydent sprawuje funkcję starosty), wojewódzkim urzędzie ochrony zabytków (w przypadku jeśli drzewo rośnie na nieruchomości lub jej części, która jest wpisana do rejestru zabytków).

W tym przypadku to pracownik organu wydającego zezwolenie ustala, czy drzewo stanowi zadrzewienie śródpolne, przydrożne lub nadwodne, a w przypadku stwierdzenia, że tak, musi ustalić, czy w danym przypadku usunięcie drzewa nie będzie złamaniem zakazu.

Czy drzewo stanowi zadrzewienie śródpolne, przydrożne lub nadwodne?

(W razie problemu patrz I.3. Rodzaje zadrzewień!)

TAK

NIE

Czy odstępstwa od zakazów dopuszczają jego usunięcie? (ustala to pracownik urzędu)

(W razie problemów patrz IV.1. Co mówią przepisy)

Możesz usunąć drzewo

TAK

NIE

Możesz usunąć drzewo

Nie możesz usunąć drzewa

WAŻNE!

W przypadku wątpliwości interpretacyjnych związanych z odstępstwami od zakazów, a także ustaleniami, czy dane zadrzewienie ma charakter śródpolny, przydrożny lub nadwodny, można zwrócić się o opinię w tej sprawie do marszałka województwa lub właściwego dyrektora parku krajobrazowego lub zespołu parków krajobrazowych. Do Dyrektora Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego można się zwrócić o taką opinię również w przypadku obszarów chronionego krajobrazu.

Literatura

1. Bieroński J., 2005, *Problem zieleni urządzonej w pasach drogowych w Polsce*, w: Szponar A. i Horska-Schwarz S. (red.), *Struktura przestrzenno-funkcjonalna krajobrazu*, „Problemy Ekologii Krajobrazu”, t. XVII, Wrocław: Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, Uniwersytet Wrocławski.
2. Dajdok Z., Wuczyński A., 2005, *Zróżnicowanie biocenotyczne, funkcje i problemy ochrony drobnych cieków śródpolnych*, w: Tomiałojć L., Drabiński A. (red.), *Środowiskowe aspekty gospodarki wodnej*, Wrocław: Komitet Ochrony Przyrody PAN, Wydział Inżynierii Kształtowania Środowiska i Geodezji AR we Wrocławiu.
3. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, 2017, *Wycinka drzew lub krzewów a ochrona obszarowa i inne obiekty chronione*, <<http://www.gdos.gov.pl/wycinka-drzew-lub-krzewow-a-ochrona-obszarowa-i-inne-objekty-chronione>> (dostęp 16.07.2020 r.).
4. Hejmanowski S., Milewski J., Terpiński Z., 1964, *Poradnik zadrzewieniowca*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne.
5. Kujawa A., Kujawa K., Zajączkowski J., Borek R. i in., 2018, *Zadrzewienia na obszarach wiejskich – dobre praktyki i rekomendacje*, Wrocław: Fundacja EkoRozwoju.
6. Szczotka K., 1973, *Przewodnik do ćwiczeń z hodowli lasu – zadrzewienia*, Kraków: AR.
7. Tyszko-Chmielowiec P. (red.), 2012, *Aleje. Skarbnice przyrody. Praktyczny podręcznik ochrony alej i ich mieszkańców*, Wrocław: Fundacja EkoRozwoju.
8. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 55 z późn. zm.).
9. Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 6 z późn. zm.).

Spis treści

Wstęp – 3

I. Definicje – 5

1. Definicje ustawowe – 5
2. Definicje pozaustawowe – 8
3. Rodzaje zadrzewień – 13
 - 1) Zadrzewienia śródpolne – 13
 - 2) Zadrzewienia przydrożne – 13
 - 3) Zadrzewienia nadwodne – 15

II. Funkcje zadrzewień – 18

1. Funkcje wspólne dla wszystkich rodzajów zadrzewień – 18
2. Szczególne funkcje zadrzewień śródpolnych – 20
3. Szczególne funkcje zadrzewień przydrożnych – 20
4. Szczególna funkcja zadrzewień nadwodnych – 21

III. Zasady kształtowania zadrzewień w parkach krajobrazowych i obszarach chronionego krajobrazu – 23

1. Przykłady niewłaściwych zabiegów pielęgnacyjnych wykonywanych na drzewach – 23
2. Zasady kształtowania zadrzewień – dobre praktyki – 26
 - 1) Wytyczne dotyczące gospodarowania w obrębie zadrzewienia śródpolnego – 26
 - 2) Wytyczne dotyczące gospodarowania w obrębie zadrzewienia przydrożnego – 26
 - 3) Wytyczne dotyczące gospodarowania w obrębie zadrzewienia nadwodnego – 27

IV. Prawne aspekty usuwania zadrzewień – 29

1. Co mówią przepisy – 29
2. Sposób postępowania w przypadku zamiaru usunięcia drzewa lub krzewu – 32
 - 1) Jesteś właścicielem (osobą fizyczną) nieruchomości położonej na terenie parku krajobrazowego lub obszaru chronionego krajobrazu i chcesz usunąć drzewo lub krzew na cele niezwiązane z prowadzeniem działalności gospodarczej – 32
 - 2) Jesteś właścicielem (osobą fizyczną) nieruchomości położonej na terenie parku krajobrazowego lub obszaru chronionego krajobrazu i chcesz usunąć drzewo na cele związane z prowadzeniem działalności gospodarczej – 34
 - 3) Jesteś właścicielem (osobą fizyczną) nieruchomości położonej na terenie parku krajobrazowego lub obszaru chronionego krajobrazu i chcesz usunąć drzewo lub krzew w celu przywrócenia gruntów nieużytkowanych do użytkowania rolniczego – 35
 - 4) Sposób postępowania w przypadku zamiaru usunięcia drzewa lub krzewu na nieruchomości położonej na terenie parku krajobrazowego lub obszaru chronionego krajobrazu i stanowiącej własność gminy – 36

Literatura – 39

PARK KRAJOBRAZOWY
ORLICH GNIAZD

BIELAŃSKO-TYŃIECKI
PARK KRAJOBRAZOWY

POPRAZDZKI
PARK KRAJOBRAZOWY

CIEŻKOWICKO-ROŻNOWSKI
PARK KRAJOBRAZOWY

RUDNIAŃSKI
PARK KRAJOBRAZOWY

DŁUBNIAŃSKI
PARK KRAJOBRAZOWY

TENCZYŃSKI
PARK KRAJOBRAZOWY

PARK KRAJOBRAZOWY
BESKIDU MAŁEGO

WIŚNICKO-LIPNICKI
PARK KRAJOBRAZOWY

PARK KRAJOBRAZOWY
DOLINKI KRAKOWSKIE

PARK KRAJOBRAZOWY
PASMA BRZANKI